

**TÜRK TARİH VE EDEBİYATINA DAİR
DEĞERLENDİRİLMEMİŞ KAYNAKLARDAN**

BİR MECMUA ÖRNEĞİ: TUHFE-İ İSMÂİLİYE

Yard. Doç. Dr. Nevin GÜMÜŞ*

ÖZ: Tuhfe-i İsmâiliye Klasik Türk Şiiri'nin kaynaklarından olan, çeşitli konularda kaleme alınmış yüzlerce mecmuadan birisidir. Mecmualar, içerisindeki muhtevanın değerlendirilmesi ile başta edebiyat ve tarih olmak üzere, pek çok disipline vesika ve kaynak temin edebilirler. Birden çok hazırlayıcısı olan mecmualardan birisi olarak, Tuhfe-i İsmâiliye'de varlığını iki şahsa borçludur. Onların tercih ve beğenilerini yansıtan; manzum, mensur, edebî, tarihî, resmî, hususî, muhtelif toplum tabakalarının ihtiyaçlarına cevap veren şablon ve resmî yazışmalarıyla 18. ve 19. yüzyıl hayatının bir görüntüsünü sergilemektedir.

Anahtar kelimeler: İsmâ'il Hakkı Bursevî, Mecmua, Osmanlı diplomatığı, Divan şiiri, Divan nesri

**A Sample Of Mecmuas That Hasn't Evaluated About
Turkish History And Literature; Tuhfe-I Ismailiye**

ABSTRACT: Tuhfe-i İsmailiye is one of the hundreds of mecmua which are written about various subjects and sources of Classic Turkish poem. Mecmua can get many documents and sources for many branches of knowledge most of all literature and history. As all the mecmua which are prepared by more than one person, Tuhfe-i İsmâ'iliye indebted its being two people. It indicates their preferences and shows 18 and 19. centuries' view of life by verse, prose, literary, historical, official, private, former and official writings which are met the need for various class of community.

Keywords: İsmâ'il Hakkı Bursevî, Mecmua, Ottoman Diplomatic, Divan Verse, Divan prose.

* Niğde Üni. Fen-Ed. Fak. gumus_nevin@yahoo.com

Çalışmamızın amacı, “Mecmualardan nasıl istifade edebiliriz?” sorusuna aranılan cevaptır. Bunun için muhteviyatının tespit edilmesinin, mecmualardan faydalanmanın ilk basamağı olduğu düşüncesiyle hazırlanmış bir incelemedir.

İncelememize konu olan eser; İsmâil Hakkı Bursevî'nin kataloglarda “Tuhfe-i İsmâiliye” ismiyle kayıtlı olan, “Münşeât-ı Azîziye fi âsâr-ı Osmâniye” şeklinde bir ikinci başlığa da sahip bulunan eseridir. ¹ Mecmuanın bu ikinci başlığı Bursevî'ye ait değildir. Mecmua mevcut şeklini; Sultan Abdülaziz Hân'ın (1861-1876) Maârif Teşkilatı ile ilgili yeni düzenlemeleri neticesinde, her türlü hüner ve fennin büyük değer arz ettiği bu yıllarda, Sahaf el-Hac Nûri Efendi tarafından yeniden tertip edilip, Şeyh Yusuf Efendi matbaasında basılmasıyla almıştır. ²

Nûri Efendi bu ikinci başlık hakkında, Sultan Abdülaziz'e izafetle tertibe bu adın verildiğini beyan etmektedir. Ayrıca bu devirde dördüncü kez tedâvüle çıkan eshâm-ı cedîdeye³ “Azîziye” denilmesinin ve eserin dördüncü kez tab' edilmesinin de uygun görülen isimle ilişkilendirildiğini söyleyebiliriz. ⁴Bu bilgiler arasında dördüncü baskıda yeni ilaveler yapıldığının söylenmesi de matbu nüshalar arasındaki farkların varlığına dikkati çeken bir ifadedir. ⁵ Matbu nüshanın mukaddime kısmında, tabının 1292/1876-77'de yapıldığı ve Sahaf el-Hac Nûri Efendi dışında bir kimseye eserin tabına dair izin verilmemesi hususunda imtiyaz sahibi sıfatıyla bir de, Nezâret-i Maârif-i Umûmiye imzalı ruhsatnamenin verildi-

¹ Bu çalışma Tuhfe-i İsmâiliye'nin Kayseri Raşid Efendi Kütüphanesi, 9276 numarada kayıtlı matbu nüshanın incelenmesiyle hazırlanmıştır. Rastladığımız diğer nüshalar; Tuhfe-i İsmâiliye, Süleymâniye Ktp. İzmirli İsmâil Hakkı Bölümü, 292-336 s. Yahya Efendi matbaası, İst. 1292 H. ; Tuhfe-i İsmâiliye, Bursa Yazma ve Eski Basma Eserler Ktp. no: K. 6033, K. 5978/4, K. 5603/4; Münşeât-ı Azîziye fi Âsâr-ı Osmâniye, Ziyâ Bey Kütüphanesi, Nuri Efendi Matbaası, no: 1193, Türkçe-K. Boy, 336 s. karton; no: 1194, Türkçe, K. Boy, 336s., karton, no: 1196, Türkçe, K. Boy, 335s, ciltsiz; no: 2991, Türkçe, K. Boy, 260s., karton. ; Tuhfe-i İsmâiliye, Hacı Bektâş-ı Velî Ktp. no: 65, 50 varak

² “. . . dâver-i mekârim-neşid dâm-ı mâdâmü'l-ekvân olan efendimiz hazretleri şeref-bahş-ı serîr-i şevket-musirri-i Osmânî buyurdıkları rûz-ı firûzdan berü intişâr-ı fûnûn u ma'ârif hakkında masrûf ve şâyân buyurula.”Bursevî mat: 337a-338b

³ Eshâm-ı cedîde: 1865 senesinde çıkarılan eshâm (hisseler) hakkında kullanılabilir bir tabirdir. Londra'da bastırılan bu eshâm yine o sene Paris borsasından istikrâz olunan (borç alınan) 150 milyon frankın taksitlerinin ödenmesine karşılık tutulmuştur. (Pakalın, 1993: 552)

⁴ “. . . nâm-ı nâmî-i celilü'l-ünvân Hz. hilâfet-penâhiye izâfet ile münşe'ât-ı Azîziye fi Âsâr-ı Osmâniye ismiyle tesmiye olunup . . .”Bursevî mat: 338b

⁵ “. . . bu kerre müsvedât-ı sâ'ire ve eş'âr-ı belîga ilâvesiyle dördüncü defa olarak tab' olundu. . .”Bursevî mat: 338b

ği bildirilmektedir. Nûri Efendi elindeki müsveddelerle devrin zariflerinin seçkin eserlerinden ve şiirlerinden bir terkip oluşturmak suretiyle mecmuaya son şeklini verdiğini belirtir.⁶

Böylece mecmuaya yaklaşımda birinci ve ikinci mürettib olmak üzere iki şahsiyetle, iki zevkle, iki farklı devre ait iki şahidle karşılaşmaktayız. Bursevî, eserinin Tetimme kısmında ;

Tuhfemüñ târihini gûş eylegil

Biñ yüz otuz ikide oldı temâm (1132/1720)

beyitiyle eserin bitiş tarihini bildirir. Mecmua 1720 yılında tamamlanmışken, 1876-77'de yeniden Nuri Efendinin eklemelerine maruz kalmıştır. Yüz elli beş yıl sonra ikinci kez, hacmi genişletilmek suretiyle başka bir çehreye bürünmüştür. Mecmua içerisindeki müellif kadrosu ile manzum ve mensur parçaların hangi mürettibin tercihi olduğunu belirleyebilmek ve eserin tamamı hakkında, fikir yürütebilmek için Bursevî'ye ait yazması ile karşılaştırılmasının gereği ortadadır.

Esere yönelik müdahaleyi ve yükselen iki ayrı sesi, bir zenginlik olarak değerlendirmek durumundayız. Bu sebeple eser, bir çok ayrıntının, farklılığın varlığı ile edebiyat adına pek çok mutlu tesadüfün yakalanabileceği bir edebiyat mecmuası olduğu kadar, bir değil onlarca sebebi olan tarihi hadiselerin izahına vesîka teşkil edebilecek diplomatik kaynak çeşnişi ile de hacimli bir yazışma mecmu'asıdır.

Tuhfe-i İsmâiliye, manzum ve mensur parçaların yerleştirilmesinde, müretteb divan sıralanışı esas alınarak hazırlanmıştır. Ancak ilerleyen sayfalarda da, na't ve Hz. Hüseyin'e mersiye türü şiirlere rastlanmaktadır.

Mecmua; muhtelif şâ'irlere ait kaside, gazel, müseddes, terki-i bend, terci'-i bend, kıt'a, manzum mektup, tahmis ve şarkı nazım şekille-

⁶ “. . . kelân-ı himem-i şehriyârileri semeresiyle her sınıf hüner ve ma'rifet revâc-ı kâmil bulunduğundan bu 'abd-i 'âciz Sahaf el-Hac Nûri Efendi kalilü'l-bızâ'a dahi mucib-i zikr-i celil olmak emine-i hayriyesiyle üdebâ-yı eslâfın mü'essir belîga-i mu'ciz-âsârından dest-res olabildiğim mikdârın râbîta-bend-i cem' ü telfik ü fenn-i inşâ bu asırda külliyyen bir üslûb-ı nevîn ve tarz-ı bihterîne girmekle lisân-ı asr üzre el-yevm kullanılan terki-bât-ı latîfe ve kelimât-ı yesîreyi câmi ve müştemel olarak zürâfâyı asrın âsâr-ı pesen-dîde-i tâze-edâlarından her dürlü müsveddeler dahi anlara ilâve ile şîrâze-keş-i sebt ü tenmîk ü şî'irüñ inşâyâ kemâl-i münâsebet ve îrâs-ı letâfetleri hasebiyle ikisi bir fen hükmünde olup ve tahsil cihetiyle birbirlerine medâr-ı küllî olacağından müsveddelerin aralarına gayet müntehab ve mümtaz birer gazel-i ra'nâ derc ve imlâ idüp. . .”Bursevî mat: 338

rinde manzumeler ve makale, mektup, tezkîre, şaka-name, arîza, sahbâ-nâme, cevâbî yazılar, teşekkür-nâme, tebrik-nâme, tahrîrât, ma'zûrat-nâme, letâ'if-nâme, i'lân-nâme, ta'zîyet-nâme, teselliyet-name, istifâ-nâme, arz-ı hâl, takrîz, istid'â-nâme, fermân-ı hümayûn, fetih-nâme, visâya-nâme, resmî nutuk genel başlıklarıyla adlandıracağımız mensur parçaları ihtiva etmektedir.

Olayların değil de olguların tarihini nazar-ı dikkate alacak bir tarihçi için; hadiselerin iç bağlantılarını takip etmek gerekecektir. Bu durumda muhtelif malzemeye, uygun yeri vermek suretiyle araştırmasının çerçevesi ve yönünü tayinde vesikaların önemi büyüktür. Bunlara iltifat etmeksizin, tarihin nasılı ve niçinini bilemez. Tarihçiyi bağlayan tarafsızlık ve objektiflik ilkeleri ise onu, vesikayı sunan şahidin güvenilirliğini tespite mecbur edecektir. Kaynakların değeri, şahidlerin değeri ile doğru orantılıdır. En büyük güven, olayların çağdaşı şahidleredir. Vesikadaki belirgin detay bolluğu da, şahidin yakın geçmiş hakkında çok iyi bilgi sahibi olduğunu gösterir. Bu şahidlerin verdiği malzemeler, sebepler zinciri içerisine yerleştirilirken bazen tarihteki bir “sükût” boşluğunu tamamlayıcı nitelik de taşıyabilirler. Bu boşluklar vesika olmadığı için karanlık kalan tarihi dönem ya da olaylar veya bunların parçaları olabilirler. Tuhfe-i İsmâiliye’de, bu iki devrin siyasi tarihinin kargaşasına güçlü bir tepki gösterircesine kalem erbabının kabarık kadrosunu görmekteyiz. Eser boyunca seçilmiş yazı ve şiirler; yaşanan çalkantıların değil, 18. ve 19. yüzyıllarda hâlâ saygı duyulan bir gücün mes’ud terennümleridir. Tuhfe-i İsmâiliye şablon yazışmaların bolluğu kadar devrin devlet ricali arasındaki resmî ve özel yazışmalarıyla, mektuplaşmalarıyla, sadarete teveccühen yazılmış yazıların mevcudiyeti ile bu sükût’a nida olabilecek niteliktedir. Mecmuadaki bütün şiir ve yazışmaların sahipleri; hem Bursevî’nin hem de Nûri Efendi’nin tercihlerini yansıtan şahıs kadrosudur. Biri 18. diğeri 19. yüzyıla mensup bu iki mürettib de tercih zenginliği itibarıyla kronolojik süreçte oldukça şanslı noktadadırlar.

Ali Cânîp Yöntem’in mecmuaların önemi hakkındaki görüşleri şöyledir;

“ . . . eski bir şairi hayatındaki mevki ile tanımak için, o devir esnasında kaleme alınmış mecmualar, en doğru fikir veren vasıtalandır. Bu mecmualardan bazıları meşhur adamlarca, ekserisi öteki beriki tarafından vücuda getirilmiştir. Müntehib tanınmış bir adamsa şahsî zevkinin bizce ehemmiyeti derkardır. Lalettayin ve meçhul bir adamsa, şahsî bir zevkten ziyade umumî bir telakkiyi göstermesi itibarıyla daha mühimdir. Bazı mecmualar bize şairler arasındaki mütâyebeleri, husûsiyetleri öğretir. ” (Yöntem 1996: 487) ifadeleriyle Tuhfe-i İsmâiliye’nin de muhtevsındaki yazışmaların bir özetini yapmaktadır. Bazı şairler, mevcut tezkirelerde

olmadığı için edebiyat onu tanımamaktadır. Mecmualar bu cihetle de tedkik edilme iddiası taşımaktadırlar.

Mecmualar konusundaki bir başka çalışmada ise (İlaydın-Erzi 1957: 221-253) tarih ilmîne dair bir vesika oluşu üzerinde durulmuştur.

Mecmuaların değerinin anlaşılması, öncelikle eserden faydalanmanın sağlanması ile mümkündür. Bu sebeple, mecmua içerisinde dağınık halde bulunan resmî ve şablon yazışmalar, Osmanlı diplomatik tasnîfi gözetilerek yeniden düzenlenmiştir. Bu düzenlemede müracaat ettiğimiz kaynakların da zaman zaman yetersiz kaldığı olmuştur. Bu da mecmualardaki muhteva zenginliğine bir işaretdir. Diğer mensur yazılarda da, muhtevasına göre -aranılan konuların derli toplu bir halde bulunması hedeflenerek-bir tasnife tabi tutulmuştur. Manzum parçalardan örnekler ve şair adları verilerek hangi metinlerin olduğu gösterilmiştir. Manzum parçalardaki sıralama orijinal halinde bırakılmıştır.

Sonuç itibarıyla Tuhfe-i İsmailiye, 18. ve 19. yüzyıllara ait edebiyat ve tarihe dair metinlerle edebî zevkleri, edebî ve tarihî şahsiyetlere dair münasebetleri, resmî ve özel yazışmalarıyla sosyal hayatı, şablon yazışmalarla toplumsal hiyerarşiyi sergileyen bir mecmua örneğidir.

MENSUR YAZILAR

1. Diplomatik Kaynaklar

a. Hz. Peygamber'e Dâir Yazışmalar:

Rum Kayseri, Mısır Meliki Mukavkıs ve Kısra'ya yolladığı name-i sa'adetlerle bunların Hz. Peygamber'e cevabi yazıları (Ar.)

b. Dört Halife'ye Dâir Yazışmalar:

Hız. Ebûbekir'den Halid b. Velid'e, Hız. Ömer'den Amr b. el-Cerrah ve Herakl-i Rûmî'ye, Hız. Osman'dan Amil Kûfe Velid'e, Hız. Ali'den İbn Abbas ve Mu'âviye'ye yollanmış mektuplarla Mu'âviye'nin Hız. Ali'ye yolladığı cevabî mektubu (Ar.)

c. Diğer İslam Büyüklerinin Yazışmaları:

Hasan Basrî'nin İmam Hüseyin Müctebî'ye kaza ve kader meselesi hakkında vâkî olan istid'â-nâmesine yolladığı cevabî yazısı, Hız. Hüseyin'nin Amr b. Sa'd Yezîd'in kendisine bi'at için davet, nasihat ve tehdit içeren yazısına yolladığı cevabî mektup (Ar.)

d. Padişahlara Dâir Yazışmalar

- *Yıldırım Bayezıd Han'ın Engürüs Tekfuru üzerine gitmek için Mihaliç ovasında buluşma babında Şehzade Süleyman'a yolladığı fermân-ı humâyûn⁷ ve Şehzade Süleyman'ın cevabî yazısı,
- *Yavuz Sultan Selim Han'ın Mısır'ın teshirini bildirmek için Şehzade Süleyman'a yolladığı fetih-nâme⁸ ve onun cevabî yazısı,
- *Kanûnî Sultan Süleyman Han'ın ilim ve maarife dair Şehzade Mustafa'ya yazdığı visâyâ-nâme.

e. Paşaların Kaleme Aldıkları Yazışmalar

1. Resmî Yazılar

- *Cevdet Paşa'nın Encümen-i Daniş'in açılışında teşekkür, ilm ve ma'ârifeye dair hazırlayıp okuduğu resmî nutuk,
- *Reşid Paşa'nın Kabza cemiyetine yolladığı davet muhtevalı tezkire⁹,
- *Celâl Paşa'nın Şehzade Mustafa'nın hatim toplantısına dair yazılmış tezkire,

⁷ Fermân-ı humâyûn: Divân-ı humâyûn veya Paşakapısı'ndaki divanlarda alınan kararlara uygun olarak yazılan ve tuğra bulunan padişah emirlerine verilen addır. Kelime tek başına değil, padişaha aid olduğunu ifade eden fermân-ı âlişan, fermân-ı humâyûn, fermân-ı pâdişâhî, fermân-ı şerif şeklindeki terkipler halinde kullanılmıştır. (Kütükoğlu, 1998: 99-100).

⁸ Fetih-nâme: Nâme-i humâyûnlar yazılmasına sebep olan olayla ilgili olarak beşâret-nâme, ilan-nâme, zafer-nâme, fetih-nâme, tehdid-nâme gibi isimler alırlar. Öğretici mahiyetteki münşeat mecmualarında fetih-name'lerin 15 rûkn ve 4 şart ihtiva ettiği kayıtlıdır.

Rükünleri (1- Allah'a hamd 2- Peygambere salat 3- Padişah için teba'anın işlerinin düzenlenmesi ve zulmün önlenmesinin gerekli olduğu 4-Düşmanın ne sebeple tenkil edildiğinin anlatılması 5- Padişahın hareketi 6- Askerin bolluğu 7- Düşmanın durumu 8- Düşmanın cesaretinin anlatılması 9- Allah'ın padişaha yardımı 10- Düşmanın hezimetle uğratılması 11- Allah'a şükür 12- Düşman ülkesinin zabtının anlatılması 13- Hükümdarlara zafer haberinin gönderilmesi 14- Fetih-nâmenin kiminle gönderildiği 15-Padişahın Allah'a niyazı)

Fetih-nâmenin şartlarına gelince (1- Davette tahmid ve tasliye, güzel sözler söylenmesi 2- Sağlam bir ifade kullanılması 3- Davet rûknünün ihmal halinde "Çün Hazret-i Vâcibü'l- vücudun mahz-ı lafz-ı ayn-ı vücudu cemi'-i müluk-i alişana şamildir." gibi Allah'ın sıfatıyla başlanması 4- Düşman ülkesi ele geçirildiğinde Padişahın kudretini göstermek için düşman askerinin fazlalığını belirterek sözü uzatma) olarak tespit edilmiştir. (Kütükoğlu, 1998: 159-160)

⁹ Tezkire: Arabça zıkr kökünden gelir. "Tezekküre vesîle olan şey" demektir. Diplomatik olarak ise, aynı beldedeki resmî daireler veya şehirler arasındaki haberleşmeleri temin eden belgeler için kullanılırlardı. Tezkireler, maksadı tam ve açık bir şekilde anlatacak şekilde fakat lüzumsuz teferruata kaçmadan sade bir dille kaleme alınırlardı. (Kütükoğlu, 1998: 245)

- * Koca Ragıb Paşa'nın mevlîd-i şerif toplantısına davet hakkında kaleme aldığı tezkire¹⁰,
- *Pertev Paşa'nın vilâdet-i humâyûn tarihleri takdimine dâir arz tezkiresi¹¹,
- *Sadrazam Ali paşa'nın sayd teşekkürü için mabeyn-i humâyûn'a tezkiresi,
- *Sadrazam Ali Paşa'nın Fu'ad Paşa'ya verilen "Nişân-ı Osmânî" hakkında tebrik-nâmesi,
- *Sadrazam Ali Paşa'nın kavâ'im-i takdiyenin tedavülden alınmasıyla takdim olunan teşekkür-nâmesi,
- *Fu'ad Paşa'nın makâm-ı sadârete "Nişan-ı Osmânî" alması üzerine yolladığı teşekkür-nâme,
- *Fu'ad Paşa'nın serdâr-ı ekrem tarafından kendisine ser-askerliğinde yollanan tebrik-nâmeye cevabı,
- *Kâmil Paşa'nın zât-ı şâhâne Mısır'da iken Fu'ad Paşa'ya gönderdiği tahrirat,
- *Kâmil Paşa'nın zât-ı şâhâne Avrupa'da iken döndüğünde takdim olunmak üzere mabeyn-i humâyûn'a yolladığı arıza¹²,
- *Kâmil Paşa'nın Süleyman Paşa'ya yolladığı resmî bir cevap yazısı,
- *Kâmil Paşa'nın mabeyn-i humâyûn'a sayd teşekkürü için yolladığı tezki-re,
- *Kâmil Paşa'nın Mahmud Nedim Paşa'ya yolladığı resmî bir cevap yazısı,
- *Kâmil Paşa'nın Midhat Paşa'ya yolladığı resmî mektup¹³,

¹⁰ Dâvet Tezkiresi: Bayram, mevlid, hırka-i şerif ziyareti, surre çıkarılması, İstanbul dışında bulunan bir şahsın sadrazam tayini halinde şehre girmeden önce verilen yemek gibi vesilelerle yapılacak toplantılar için, teşrifata dâhil kimselere davetiyeler gönderilirdi ki bunlara denilirdi. Davet Tezkireleri gideceği şahsa göre farklı kimseler tarafından hazırlanırdı. Gönderen ile gönderilenin mevkiine göre davetiyelerde kullanılan elkab da değişirdi. (Kütükoğlu, 1998: 253)

¹¹ Arz Tezkiresi (Tezkire-i ma'rûza) : 1830'lu yıllara kadar sadrazam arzı gereken konular için, doğrudan padişaha hitaben telhis yazılırken, bu tarihten sonra telhis yerini mabeyn-i humâyûn başkâtibine hitaben yazılan arz tezkiresi veya tezkire-i ma'rûza almıştır. İlk defa Tahmircioğlu isyanı sırasında (Ekim 1832) sadrazam telhisine mabeyn başkâtibi tarafından cevap verilmiştir. Fakat bu tarihte hemen telhis terk olunup arz tezkiresine geçilmiş değildir. Bir süre iki şekil bir arada kullanılmış, 1834'den itibaren ise telhis, nadir haller dışında yerini arz tezkiresine bırakmıştır. (Kütükoğlu, 1998: 246)

¹² Arıza: Arabca menşeli bir kelime olan küçükten büyüğe takdim etme, muhtıra manalarını taşır. Çok kere arz-ı halle eş anlamlı gibi kullanılırsa da Osmanlı diplomatiğinde ayrı bir belge türü olarak kullanılmış olup, farklı bir karakter taşır. (Kütükoğlu, 1998: 321)

¹³ Mektup: Arabca asıllı ketebe kökünden mef'ûl vezninde bir kelime olup lûgat manası

- *Kâmil Paşa'nın Süleyman Paşa'ya yolladığı iki adet resmî cevap yazısı,
- *Sâmi Paşa'nın makâm-ı sadârete yolladığı teşekkür-nâme,
- *Sâmi Paşa'nın makâm-ı vekâlet-penâhiye belîğ bir üslupla yazdığı ma'zeret-nâme,
- *Rıfat Paşa'nın tebrîke dâir resmî bir mektubu,
- *Emin Muhlis Paşa'nın Fu'ad Paşa'ya yolladığı arıza,

2. Husûsî Yazılar

- *Akif Paşa'nın belîğ bir üslûpla kaleme aldığı Sahbâ-nâme'si,
- *Akif Paşa'nın bahâra dair kaleme aldığı tezkire,
- *Akif Paşa'nın bahşîş istemek için karaladığı tuhaf ve garip zeminli bir tezkire,
- *Pertev Paşa'nın bir zâta dostluk mesajı ihtiva eden gâyet sanatlı arızası,
- *Pertev Paşa'nın doğum tebrîkine dair mektubu,
- *Pertev paşa'nın dostluğa dâir ikinci mektubu,
- *Sâmi Paşa'nın oğlunun ölümü hakkında kaleme aldığı husûsî tezkire,
- *Sâmi Paşa'nın ahibbâsından birisine Hicaz'a gidişi sebebiyle yazdığı husûsî tezkire,
- *Sâmi Paşa'nın dostlarından birisine Çamlıca'da nâ-mîzâc olduğu dönemlerde kendisini ziyarete gelmemesi üzerine yazdığı sitem, kinâyeye dolu letâ'if-nâme,
- *Sâmi Paşa'nın kaleme aldığı rûh-ı a'zam-ı sultanî'nin insan bedenine nü-zûlû, düşüşü, terakki ve urûcu hakkında hakîkate dair me'aller,

3. Edebî Şahsiyetlerin Kaleme Aldığı Yazılar

- *Nabî'nin mektep hocası ile çocukların muhakemesine dâir tuhaf ve latîf yazısı (hüccet-i urefâ sûreti)¹⁴,

“yazılmış” demektir. Diplomatik bakımdan ise, iki belde, iki memleket arasındaki şahıslarca iş, tebrik, taziye, arz-ı muhabbet gibi vesilelerle birbirlerine gönderilen yazılara denilir. Nitekim bitik, nâme, nemîka, varaka, risâle gibi tabirler de hemen aynı manada kullanılmıştır. Mektupları, resmî ve özel; hitâbî ve cevâbî olarak gruplandırılmak mümkündür. (Kütükoğlu, 1998: 221)

¹⁴ Hüccet: Arabca asıllı bir kelime olan hüccet; delil, vesîka, sened manalarına gelir. Osmanlı diplomatiğinde ise şer'î mahkemeler tarafından verilen, fakat îlamdan farklı olarak, hüküm ihtiva etmeyen sadece kadı huzurunda iki tarafın anlaşmaya vardıklarına dair kadının tasdikını ihtiva eden bir belgedir. Hüccetler çok çeşitli hususların tespiti için tertib edilmiş olup kadılar tarafından tanzim edilen bir nev'i noterlik belgeleri olarak kabul edilebilir. Hüccetler kadı huzurunda tespiti yaptıran şahsın eline verildikten başka şer'îye sicillerine de işlenirdi. Bunlarda yapılan tesbitlere göre alım-satım,

- *Nabî'nin Sadrazam Ali Paşa huzurunda yazılan renkli bir makalesi,
- *Kâni Efendi'nin bir at hediyesi hakkında yazdığı tuhaf tezkire,
- *Nedîm'in bir zâta bedûl- üslûpla kaleme aldığı mektubu,
- *Veysî'nin belîğ üslupla kaleme aldığı Fırak-nâmesi,
- *Nergisî'nin Veysî Efendi'ye cevâb-ı bedûl-üslûpları,
- *Abdülganî Efendi'nin eserlerinden bir makâlesi,
- *Haşmet Efendi'nin bir âşık-ı sâdika belîğ üslupla yazdığı mektup,
- *Nevres Efendi'nin Muhammed Efendi'ye mürekkebe ve kalem gönderilmesi niyâzına dâir şakası,
- *Muhammed Efendi'nin Nevres Efendi'nin bu şakasına yolladığı cevab-nâme,
- *Sünbül-zâde Vehbî Efendi'nin Re'is Efendi'ye ıstılâh-ı nahv üzere yazdığı arîza,
- *Fıtnat Hanım'ın belîğ bir üslûpla yazdığı mektup,
- *Şâir-i meşhûr Nihad Bey'in ney hediyesi üzerine kaleme aldığı cevabî yazı,
- *Müftû üs-sakaleyn merhum Kemal paşa-zade'nin Ah Ah-nâme'si,

4. Diğerleri

- *İsmâil Hakkı Bursevî'nin Sâmi'yi anlattığı biyografik makalesi,
- *Aziz Mahmud Hüdayî'nin Hâfız Paşa'ya yolladığı mektup,
- *Şeyhül-islam Ebussuûd Efendi'nin nevvâbdan birine yolladığı tezkire,
- *Okçu-zâde Muhammed Şahî Efendi'nin kaleme aldığı edebî eser-i beligânesi,
- *Sadreddin Beğ'in gayet nadîde bir tezkiresi,
- *Hâfız Müşfik'in saat hediyesine dair tezkiresi,
- *Mâhir Beğ'in hatır sormağa dair belîğ üslupla kaleme aldığı mektubu,
- *Mâhir Beğ'in bir gazel gönderilmesine dair yazdığı tezkiresi,
- *Sadrazam mektupçusu Ken'an Beğefendi'nin tebrik-nâmesi,
- *Mümtez Efendi'nin inşâsıyla bir kıt'a îlan-nâme sûreti,
- *Mahmud Beğ'in (eski şûra'-yı devlet başkatibi) latîf bir cevab-nâmesi,
- *Senih Efendi'nin (bâb-ı askerîden) çiçek ıstılahı üzere cevabî yazısı,

5. Şablon Yazışmalar

a. Mülkiye Rütbeleri

- *Tebrîk-i sadâret-i uzmâ (Onun cevab-nâmesi),
- *Tebrîk-i sadâret-i uzmâ,
- *Tebrîk-i nezâret-i celfle-i hâriciye (Onun cevab-nâmesi),
- *Vezirlik rütbesi tevcih buyurulan zevâta tebrik (Onun cevab-nâmesi),
- *Vüzerâ-yı azâma hulûsa dâir tahrirât¹⁵ (Onun cevab-nâmesi),
- *Rütbe-i bâlâ'da olan zevâta hulûsa dâir tahrirat (Onun cevab-nâmesi),
- *Rütbe-i ulâ sınıf-ı evvele tevcih buyurulan zevâta tebrik-nâme (Onun cevab-nâmesi),
- *Rütbe-i ulâ sınıf-ı evvelinde bulunan zevâta hulûsa dâir tahrirât (Onun cevab-nâmesi),
- *Rütbe-i ulâ sınıf-ı sânisî tevcih buyurulan zevâta tebrik-nâme (Onun cevab-nâmesi),
- *Rütbe-i ulâ sınıf-ı sânisinde bulunanlara hulûsa dâir tahrirât (Onun cevab-nâmesi),
- *Rütbe-i sâniye ve sâniye-i mütemâyizi tevcih buyurulan zevâta tebrik-nâme (Onun cevab-nâmesi),
- *Rütbe-i sâniye ve sâniye-i mütemayizinde bulunan zevâta hulûsa dair tahrirât (Onun cevab-nâmesi),
- *Rütbe-i sâlise tevcih olunan zevâta tebrik-nâme (Onun cevab-nâmesi)
- *Rütbe-i sâlise ashâbına hulûsa dair tahrirât (Onun cevab-nâmesi),
- *Rütbe-i sâlise ashâbından rütbe-i râbi'a tevcih buyurulanlara tebrik-nâme (Onun cevab-nâmesi),
- *Rütbe-i hâmise ashâbından rütbe-i râbi'ada olanlara hulûsa dâir tahrirât (Onun cevab-nâmesi),

¹⁵ Tahrirât: Tahrir kelimesinin çoğulu olup, lûgatlerde “posta ile gönderilen resmî mektup” olarak tarif edilmektedir. Osmanlı diplomatîğindeki manası ile hemen hemen aynıdır. İstanbul'daki merkez daireleriyle vilayetler ve dış temsilcilikler ve bunların bir-biri arasındaki yazışmalara denilirdi. Diğer belgelerde, belge cinsi genellikle belgenin içinde bir yerde ferman, berat, buyuruldu, arıza, kâime, şukka gibi belirtildiği halde tahrirâtta buna pek rastlanmaz. Hatta, taşradan gönderilen ve mahiyet itibarıyla “Tahrirât” sınıfına sokulması lazım gelen bir yazıda “Arıza” tabiri de bulunabilir. Bazı yerlerde ise belge cinsi ile ilgili herhangi bir kayıt yoktur. Özellikle XIX. yy. 'da bu nev'i kavramlardaki kesinliğin kaybolduğunu söylemek pek yanlış olmaz. Nitekim bazı belgeler için, belgenin içinde kullanılan tabirin birbirini tutmadığı da vakidir. İçinde arıza denilen belge, sunulurken tahrirat olarak adlandırılabilir. Bu biraz da taşra ile yapılan yazışmalara genel olarak tahrirat adı verilmesinden kaynaklanmış olabilir. Maamafih, kesin kaidelerin zamanla yumuşama gösterdiği ve bu tabirlerin birbirlerinin yerine kullanılabilirdiği de anlaşılmaktadır. (Kütükoğlu, 1998: 229-230)

*Bilâ-rütbe olan kimesneden rütbe-i hamsede olanlara hulûsa dair tahrirât (Onun cevab-nâmesi),

b. İlimiye Rütbeleri

- *Rumeli sudûr-ı azâmı pâye-i 'âlisinde bulunan zevâta arz-ı hulûs ve tebrîk (Onun cevab-nâmesi),
- *Anadolu sudûr-ı azâmı pâyesinde bulunan zevâta hediye gönderildiğine dair tahrirât (Onun cevab-nâmesi),
- *İstanbul pâyesinde bulunan zevât-ı kirâma tahrirât (Onun cevab-nâmesi),
- *Mekke-i mükerreme pâyelülerine tahrirât (Onun cevab-nâmesi),
- *Mevâli-i kirâma (Onun cevab-nâmesi),
- *Ulema-yı kiramdan hacesine 'arz-ı hulûs (Onun cevab-nâmesi),
- *Mevâli-i kirâmdan ve müderrisîn ü ders-i âm hâcelere hulûs (Onun cevab-nâmesi),

c. Husûsî Yazışmalar

- *Pederine mektup (Onun cevab-nâmesi),
- *Vâlidesine mektup (Onun cevab-nâmesi),
- *Zevcinden halîlesine mektup (Onun cevab-nâmesi),
- *Şerîkine mektup (Onun cevab-nâmesi),

d. Mübârek Merkez ve Dînî Şahıs ve Husûslarda Yazılar

- *Mekke-i mükerremede zemzem-i şerîf sakasına mektup,
- *Medîne-i münevvereye ferrâşiyet-i şerîfe mektubu,
- *Tebrîk-i ramazan (Onun cevab-nâmesi),
- * Zât-ı vâcibü'l-vücûd hazretlerinin ism-i şerîfi zikr olunmak murad olduğu halde makama münasib yazılan nu'ut ve evsâfın bazısı bu mahalde derc oldu,
- *Zât-ı risâlet-penâh (s. a. v.) efendimize mahsûs evsâf,
- *Nu'ut-ı ed'îye-i cenâb-ı şehinşâhî,
- *Çelebi Efendi'ye vesâir meşâyıh-ı kirâm hazerâtına mektup,
- *Tebrîk-i şeyh ül-islâmiyye dâir tahrirât,

e. Taşradan Merkeze Hitâben Kaleme Alınmış Yazılar

- *Memleket valisinden makâm-ı sadârete tahrirât,

- *Memleket valisi tarafından serasker paşa hazretlerine tahrirât,
- *Memleket valisinden tophâne-i âmire müşîrine tahrirât,
- *Memleket valisinden makâm-ı vâlâ-yı kapudan-ı deryâyâ tahrirât,
- *Memleket valisinden re'is-i şûrâ-yı devlete tahrirât,
- *Memleket valisinden nezâret-i celîle-i mâliyyeye tahrirât,

f. Yukarıdan Aşağıya Hitâben Kaleme Alınmış Yazılar,

- *Evkâf-ı humâyûn nezâret-i celîlesine tahrirât,
- *Zabtiye nezâretine tahrirât,
- *Hukûk-ı câriye bi-mutazammın konsoloslara yazılan takrîr, ¹⁶
- *Emvâl-i mîriye dâir ve ahkâk-ı hukûku mutazammın kaymakam ve müdürâna yazılan tahrirât,
- *Serasker paşaya hacc-ı şerîfe ruhsat talebine dâir 'arz-ı hâl,
- *Kaza müdirlerine yazılan tahrirât,
- *Umûma kaza müdirlerine yazılan tahrirât,
- *Umûma buyuruldu sûretidir,

g. Aşağıdan Yukarıya Hitâben Kaleme Alınmış Yazılar

- *Vâlîde sultan hazretlerine arz-ı hâl,
- *Sadâret-penâhiye arz-ı hal,
- *Rüüs istid'ası zımında meşîhat-penâhiye arz-ı hâl,
- *Hâriciye nâzırına arz-ı hâl,
- *Mâliye nezâret-i celîlesine arz-ı hâl,
- *Divân-ı ahkâm riyâsetine arz-ı hâl,
- *Zabtiye müşîrine arz-ı hâl,
- *Meclis-i ma'ârife kitab tab'ına arz-ı hâl,
- *Evkâf nâzırına arz-ı hâl,
- *Envâ-ı umûr ve musâlihî şâmil hâkpây-ı şâhâneye ve sâirlerine arz-ı hâl,¹⁷

¹⁶ Takrîr: Arabca “Karar”dan tef’îl vezninde bir kelime olan takrîr “yerleştirme, sağ-lamlaştırma, anlatma” manalarına gelir. Diplomatik bakımdan ise takrîr, bir işi yazılı olarak ilgili merci’ e bildiren bir tür belge için kullanılmıştır. Bu merci’ padişah, sad-razam olacağı gibi daha alt kademede bir vazifeli de olabilir. (M. S. Kütükoğlu, 1998: 214)

¹⁷ Arz-ı Hal (Arzuhal) : Arz-ı hal, bir dilek veya şikayet bildirmek üzere üste yazılan ve bugünkü karşılığı dilekçe olan belge türüdür. Esasda arzla aynı vazifeyi görmekle beraber gerek sunan şahıslar, gerekse belge şekli itibarıyla aralarında bazı farklar vardır.

*Kapu çuhadarı ve sarraflar tarafından hıdmetinde bulunduğu zevâta mektup,

h. İçtimâî Yazılar

- *Küçükten büyüğe 'arz-ı hulûsa dâir tahrirât (Onun cevab-nâmesi),
- *Büyükten küçüğe istifsâr-ı hâtır (Onun cevab-nâmesi),
- *Akrandan akrana istifsâr-ı hâtır,
- *Ta'ziyet-nâme (cevab-nâme),
- *Ma'zûlîne teselliyet-nâme (Onun cevab-nâmesi),
- *Tavsiye mektubu (Onun cevab-nâmesi),
- *İstifâ-nâme,
- *Te'ehhül etmeğe izin için arz-ı hâl,
- *Tekâ'üdlük arz-ı hâli,
- *Diğer tekâ'üdlük istid'âsı,
- *Bilâ-ma'aş istifa etmek üzere arz-ı hâl,
- *Redîfe nakline dâir arz-ı hâl,
- *İhrâcına dâir arz-ı hâl,
- *Bedel vermek için arz-ı hâl,
- *Sipâriş-i ma'aş bırakmak hakkında arz-ı hâl,
- *Güzeşte ma'aş istid'âsı,
- *Elbise istid'âsı,
- *Terfi'-i rütbe için arz-ı hâl,
- *Tebdîl-i hava istid'âsı,
- *Nişan istid'âsı,
- *Vâris tarafından takdîm olunan arz-ı hâl,
- *Mekteb-i i'dâdiye kayd için istid'â,
- *Vefat iden kimsenin ma'aşından çocuklarına ma'aş istid'âsı,
- *Ma'aş irsâline dâir ordu müşîrine tahrirât,
- *Beyân-ı şuhûr-ı 'Arabiyye,
- *Beyân-ı şuhûr-ı Rûmiyye,
- *Küçükten büyüğe hediye pusulası,
- *Akrâna hediye pusulası,

Arz, genellikle devlet görevlilerinin resmî, arzuhâl ise reaya ve askerî sınıftan şahsî dilekçeleri idi. Ayrıca arzuhâl yazılış bakımından da değışiklik gösterir. (Kütükoğlu, 1998: 303)

- *Büyükten küçüğe hediye pusulası,
- *Büyükten hediye pusulası cevabı,
- *Akrandan gelen hediyeye pusula cevabı,
- *Küçükten gelen hediyeye pusula cevabı,
- *Şerikine telgraf mektubu (Onun cevabı),
- *Halîlesinden zevcine telgraf (Onun cevabı),¹⁸
- *Mevlûd-i şerîfe dâvet tezkiresi,
- *Mi'raciye tezkiresi,
- *Mersiye tezkiresi,
- *Hırka-i sa'âdet ziyâreti için tezkire,
- *Bede'-i mektep tezkiresi,
- *Hıtan tezkiresi,
- *Akd tezkiresi,
- *Velîme tezkiresi,
- *İftara dâvet tezkiresi,
- *Mahalle ilmühaberi,¹⁹
- *Mahalleden diğer mahalleye nakil ilmühaberi,
- *Zayi'den mürûr tezkiresi için mahalleden ilmühaber,
- *Hâne furuhtuna dâir mahalle ilmühaberi,
- *Hâne intikali için mahalle ilmühaberi,
- *Medreseye naklinde müderris efendiye ilmühaber,
- *Nısf-ı nevl için ilmühaber,

¹⁸ Telgraf: İlk defa Kırım harbi sırasında kullanılan telgraf, daha sonra çeşitli merkezler arasında yapılan telgraf hatlarıyla yaygın hale gelmiş ve acil haberleşmeler için kullanılmaya başlamıştır. Telgraflarda kullanılan kağıtlarda, telgrafın çıktığı ve vardığı yerler ile varsa ara merkez; çıkış v varış tarih ve saatleri, telgrafın numarası ile gönderen ve alan memurların adları, kelime sayısı gibi hususların yazılması için özel bölümler ayrılmıştır (Kütükoğlu, 1998: 235) (Tuhfe-i İsmâ'iliyye'de telgrafın yalnızca metni yer almaktadır).

¹⁹ İlmühaber: Bir daireden diğer daire veya dairelere herhangi bir husus, bir karar veya bir hükmü bildirmek üzere yazılan belgelere ilmühaber denir. İlmühaberler bir kalemden diğerine gönderilme bakımından tezkireye benzerse de belgenin düzenleniş tarzı itibarıyla ondan ayrılır. Tezkirelerin maliye kalemleri tarafından verilenler dışındakilerde elkâb bulunmasına karşılık ilmühaberlerde elkâb yoktur. Çok kere bir irade, bir buyuruldu veya arz-ı hâlden bahisle doğrudan doğruya konuya girilir.

İlmühaberleri yazılış sebeplerine göre birkaç grupta toplamak mümkündür. 1- Kat'î bir hükmü ve kararı bildirmek için yazılanlar 2- Bir memuriyete yayını bildirmek için yazılanlar 3- Belge tanzimi için yazılanlar 4- Kalemler arası bilgi vermek için yazılanlar 5- Cevap ilmühaberi (Kütükoğlu, 199: 295-299).

- *'Akd ü nikah için mahalle ilmühaberi,
- *'İtik-nâme,

1. Ticarete Dâir Kaleme Alınmış Yazılar

- *Mâliye hâzinesine kefâlet-nâme,
- *Konturat senedi,
- *Mukâvele senedi,
- *Deyn senedi,
- *Devr-i şer'î ile deyn senedi,
- *İcâre senedi,
- *Ma'aş senedi,
- *Sarrafa yazılan sened,
- *İbrâ senedi,
- *'Akd-i şirket senedi,
- *Vekâlet senedi,
- *Usûl-i ticarete muvâfık poliçe senedi,
- *Ticaret usûlüne muvâfık deyn senedi,
- *Ticaret nezâret-i celîlesine 'arz-ı h3al,
- *Protestonun tasdîkına dâir ticarete 'arz-ı hâl,
- *Kefil,
- *Elden ele havâle ve ciro olunur,
- *Açık bono ciro istemez,

i. Muhtelif Hususlarda Kullanılan Tabîrât

- *Mülûk-i adâlet-sülûke dâir tabirât,
- *Ba'zı mukaddemâta dâir tabirât,
- *Devlet ve ikbâle dâir tabirât,
- *Medh ü senâya dair tabirât,
- *Azl ü idbâra dair tabirât,
- *Bahâra müte'allık tabirât,
- *Hadd-i temyîze resîde dâir tabirât,
- *Bimârî ve nâ-tüvânîye dâir tabirât,
- *Ahlâk-ı zemâ'ime dâir tabirât,
- *Nusret ve galibiyete dâir tabirât,
- *Haremeyn-i muhteremeyn ve haccâc-ı müsellimîne dâir tabirât

- *Şâdi ve meserrete dair tabirât,
- *Teselliyete dâir tabirât,
- *Teşekküre dâir tabirât,
- *Mukaddime-i mektup,
- *Hâtîme-i mektup,
- *Tahrirâtların üzerlerine yazılan elkâb-ı bi-mennihi Te'âla,
- *Bâ-irâde-i seniyye makdem ve mu'ahhar karar-gîr olan elkâb-ı resmiye metnu'ası,
- *Tarîk-ı ilmiyye elkâb-ı resmiye metnu'ası,
- *İhtar

MANZUM YAZILAR

1-Edebî yazılar

a. Muhtelif Nazım Şekillerinden Seçilmiş Şiirler: Kasîde²⁰, gazel²¹, müseddes²², terkîb-i bend²³, terci'-i bend²⁴, kıt'a²⁵, tahmis²⁶, şarkî²⁷, mevzun mektup²⁸

b. Hususî Adıyla Bilinen Edebî Yazılar: Nişancı Celal-zâde Mustafa Çelebi'ye mektup ya da Şikâyet-nâme (Fuzûlî), Sâkî-nâme (Nef'î),

²⁰ Kasîde: Yahya Nazîm (habîb-i kibriyâ redifli kasîde), Âkîf Paşa (Adem kasîdesi), Nedim (Hamman-nâme kasîdesi), İzzet (olur redifli kasîde)

²¹ Şems-i Tebrîzî (Frs.), Molla Câmî (Frs.), Attâr (Frs.), İsmâ'il Hakkı, Hüdâyî, Yahya Nazîm, Şeyh Gâlib, Nedim, Fuzûlî, Nâbî, Kânî, Haşmet, Ârif, Sünbül-zâde Vehbî, Fitnat Hanım, Koca Râgıb Paşa, Nef'î, Âkîf Paşa, Enderunlu Fâzıl, Sâmi, Pertev Paşa, Sadrazâm Ali Paşa, Hüsrev, Fuad Paşa, Şem'î, Şeyh Rızâ, Bağdadlı Rûhî, Sezâyî, Muhibbî, Seniğ Efendi, İzzet Molla, Bâkî, Niyâzi-i Mısrî, Sâbit, Gûlâbî, Es'ad, Gaffûrî, Mir Sa'id, Neş'et, Müştak, Nâbî, Nevres, Şeyh Necib, Hâce Hâfız (Frs.), Fasîh

²² Müseddes: Şeyh Gâlib, Kâzım

²³ Terki-b-i bend: Sâmi, Fuzûlî, Mir Sa'id, Nef'î (Sâkî-nâme)

²⁴ Terci'-i bend: Sâmi (Bağdadlı Rûhî'ye nazîre), Hayrî, Mir Ziyâ, Râmiz Paşa, Gâlib, Ârif, Neş'et (Mersiye)

²⁵ Kıt'a: Atâr (Frs.), Pertev Paşa, Şeyh Sa'id (Frs.), Sâmi (Fu'ad Paşa'nın vefatına düşürülmüş tarih manzûmesi)

²⁶ Şeyh Necib (Sezâyî'nin gazelini tahmis)

²⁷ Şeyh Gâlib, Neş'et

²⁸ Sadrazâm Ali Paşa

Tevfiz-nâme (Erzurumlu İbrahim Hakkı), Hubân-nâme ve Lûtfiyye (Sünbül-zâde Vehbî), Tuhfe-i İsmâ'iliye (Bursalı İsmâil Hakkı).

Mecmu'ada bulunan muhtelif nazım şekillerine ait şiirlerden, şekil özelliklerine göre yapılan alıntılar ve şairleri;

Ey Hâlık-ı heft-âsmân dermânde em feryâd res
 Ey Hâzık-ı pîr ü civân dermânde em feryâd res
 (Şems-i Tebrizî/gazel)

Âferîn ey sâni' -i ten-perver-i cân âferîn
 Hâlık ü'l-eşyâullah ül-halak Rabbü'l-âlemîn
 (Fuzûlî/kaside)

Ey Resûl-i Kureyşî şâhsuvâr-ı Medenî
 Bülbül-i Mekke vü batha vü Süheyl-i Yemenî
 (Molla Câmî/gazel)

Âfitâb-ı subh-ı mâ-evhâ habîb-i Kibriyâ
 Mâhtâb-ı şâm-ı ev-ednâ habîb-i Kibriyâ
 (Yahya Nazîm/Kaside)

Olunca perde-ber-endâz nazara çeşm-i şuhûd
 Göründü âyîne-i dilde çehre-yi maksûd
 Dil oldı garka be-nûr-ı müşâhedât-ı cemâl
 Temevvüc eylediği demde bahr-i aşk-ı vedûd
 Ne aşk bâis-i hestî-i âferîde-i gayb
 Ne aşk illet-i îcâd-ı âlem-i meşhûd
 Ne aşk neşve-i evvel zuhûr-ı rûz-ı elest
 Ne aşk mebde-i hilkat me'âd-ı serv-i cûd
 Ne aşk nâtika-pîrâ-yı rûh-ı insânî
 Ne aşk sırr-ı heyulâ-yı âdem-i mescûd
 Ne aşk miskal-ı âyine-i dil-i âşık
 Ne aşk mâhi-i jeng-i hevâ nefsi-i 'anûd
 Ne aşk emti'a-i çârsû-yı hayrânı
 Ziyânkârî-i rüsvâyî ana mâye-yi sûd
 Ne aşk mûcib-i küstâhî-i Züleyhâyî
 Ne aşk 'ismet-i dâmân-ı Yûsuf-ı mevdûd
 Ne aşk âfet-i îmân-ı şeyh San'ânî
 Ne aşk din-şiken ü kible-bend küfr-efzûd
 Ne aşk mâşeta-i hacle-gâh-ı bîdârî
 Ne aşk perde-i der-bezm-gâh-ı çeşm-i rukûd
 Ne aşk sûziş-i te'sîr-i hâletindendir

Şerer-feşân-ı negamât-ı ney ü terâne-i ûd
 Ne aşkdır bu ki ser-mâye-i hakîkatdir
 Bunuñla fehm olunur remz-i gâmız-ı maksûd
 İfâza-bahşî-i hâlât-ı aşkdır ey dil
 Hezâre bağda hûnîn terennümât u sürûd
 Akîk-pâre-i mahrûtî-i ziyânımda
 Bu âb u tâb-ı sühan oldı aşkdan mevcûd
 Sürâdikât-ı sühandan arâris-i ma'na
 Te'âvün-i gam-ı aşk ile oldu çehre-nümûd
 Ale'l-husûs ki ilhâm-ı vâridât-ı nu'ût
 Derûne aşk ile oldu şeref-pezîr vürûd
 Ne na't na't-ı şerîf habîb-i yezdânî
 K'odur şefî'-i cemî' kevne dem-i mev'ûd
 Hudâ yegâne-i halvet-serâ-yı kurbiyet
 Hıdiv-i mülk-i nübüvvet şeh-i ferîşte cünûd
 Emîn-i vahy-i İlâhî Muhammed-i arabî
 Fürûg-ı çeşm-i dü-âlem hulâsa-i mevcûd

(Sâmî/Terkib Bend)

Sultân-ı rüsûl şâh-ı mümeccedsin efendim
 Biçârelere devlet-i sermedsin efendim
 Dîvân-ı İlâhî'de ser-âmedsin efendim
 Menşûr-ı le'amrûkle müeyyedsin efendim
 Sen Ahmed ü Mahmûd u Muhammedsin efendim
 Hak'dan bize sultân-ı müeyyedsin efendim

(Şeyh Gâlib/Müseddes)

Bahr-i Rahmetdir Muhammed ebr-i ihsândır Ali
 Mühr-i hikmetdir Muhammed mâh-ı irfândır Ali
 Fahr-i âlemdir Muhammed şâh-ı merdândır Ali
 Cevher-i cândır Muhammed nûr-i îmândır Ali
 Nâzenîn-i Rabb-i izzetdir Hüseyin-i kerbelâ
 Verd-i gülzâr-ı nübüvvedir Hüseyin-i kerbelâ

(Kâzım/Müseddes)

Sûfî gibi zann itme bizi secde-perestiz
 Biz dâne-i şumâr güher-i ahd-i elestiz
 Erbâb-ı riyânıñ sırrına cur'a-nisârız
 Peymâne-i serşâr-ı mey-i aşk ile mestiz
 Kühl el-basarız sâye gibi dîde-i mühre
 Hâk-i kadem-i ehl-i melâmetde ki pestiz
 Ka'be ile sanem-hânede yek-reng sücûdız

Biz hân-kâh-ı dildeki Allâh-perestiz
 Bilmezse nola kadrimizi zâhid-i hod-bîn
 Ol âyine biz kim kef-i zengîde şikestis
 Ser-keşteleriz dûr olalı menba'ımızdan
 Seylâb-ı sahârî gibi bî-cây-ı neşetiz
 Sâgar be-kef meygede-i aşk-ı Hudâyız
 Fark-ı feleğe cur'a-feşân turfe-gedâyız
 (Sâmî/Terci Bend)

Mustafâ guftâ ki hayder cân-ı men
 Murtazâ guftâ ki neb'imân-ı men
 Mustafâ guftâ ki Hayder-i pâk-zâd
 Murtazâ guftâ ki ilmem u be-dâd
 (Attâr/Kıt'a-i Kebîre)

Cedd-i men hayru'l-verâ fâzîlterîn enbiyâ-est
 Aftâb-ı evc-i izzet şem-i cem-i asfiyâ-est
 (Attâr/gazel)

Gurre-i mâh-ı muharrem kim doğup rahşân olur
 Ehl-i îmânın yanar bağı dü-çeşmi kân olur
 El-'atş-ı gûyân-ı deşt-i kerbelâyı yâd iden
 Dîni ayrı kâfir olsa dîdesi giryân olur
 Fark olunmaz subh-ı mahşer mi yâ deşt-i kerbelâ
 Ol kadar anda gırîv ü nâliş ü efgân olur
 Şeyh-veş diller dil-rübânûn figân-ı cân-güdâz
 Saf-ı etfâl ü nisâ kim teşne-leb püryân olur
 Bir içim suya fedâ-yı cân ider bin gonca-leb
 Hûn-ı nâ-hakla âdûlar hâr-veş reyyân olur
 Kubbe-i arşa çıkar fevre-i hây-ı hûn-ı dil
 Sîneler kim çâklerden reşk-i şâdırvân olur
 Serpilüp al kân içinde cisimler bî-ser yatur
 Bî-beden devletlü başlar kûy-veş galtân olur
 Şeb-çerâğ-âsâ yanıp tüttükce evlâd-ı resûl
 Katl idüp âlin bînâ-yı şer'in eylerler harâb
 Dembedem zât-ı resûle işleri adûvân olur
 Bu ne hikmetdir Hudâyâ olmasa mıkrâs lâ
 Hikmetinden ben gibi kullarıñ persân olur
 Mest-i rüsvâyım bana lâne-i hücum-ı aşkdan
 Bin sivâle eylemek cür'et-i medâr-ı şân olur
 Nây-veş demlenmemek mümkün midir derd ehline
 Ol ki ehl-i derddir elbet bu gün gûyân olur

Yâ nasıl sabr eyleyip kılsun sükût erbâb-ı aşk
Dehşetinden çerh bu hengâmenin gerdân olur
(KâzımTerkib Bend)

Eşkim nidem ki zahm-ı dilimden nişân olur
Hûn-ı Hüseyndür ki gözümde revân olur
(İzzet/Kaside)

Nakş ider nûk-ı alevle kalb-i sûzânım Ali
Çağırır cûy-ı sirişkim çeşm-i giryânım Ali
Gel yetiş imdâdîma ey şâh-ı merdânım Ali
Dûzeh-i firkatde koyma yandım îmânım Ali
Kevserin sâkisisin kandır beni cânım Ali
(Hayrî/Muhammes)

Sanmañ bizi kim beste-i dil-i nefes-gûyuz
Hâk-i kadem-i âl-i abâ-yı Mustafâyuz
Ne havf-ı emîrân bilüriz ne bedevîyiz
Râzi-i şedde-i hükm-i kazâ murtazavîyiz
İkrârımıza ser viririz uhde-i kavîyiz
Bir şâh-ı velâyet kulıyuz hem alevîyiz
(Şeyh Gâlib/Müseddes)

Bu kâr-gâh-ı sun aceb dershânedür
Her nakş-ı bir kitâb-ı ledünden nişânedür
Gerdûn bir âsiyâb-ı felâket-medârdur
Gûyâ içinde âdem âvâre dânedir
Manend-i dîv beççelerin iltiksâm ider
Köhne ribâtdır aceb âşiyânedir
Tahkîk olunsa nakş-ı temâsil-i kâinât
Yâ hâb u yâ hayâl u yâ hod bir efsânedir
Müncer olur umûr-ı cihân bir nihâyete
Sayfın şitâyâ meyli bahârın hazânadır
Kesk-i yakîne âdem için yoktur ihtimâl
Her i'tikâd akla göre gâibânedir
Yâ Rab nedir bu keşmekeş-i derd- ihtiyâç
İnsanın ihtiyâcı ki bir lokma nânedir
Yoktur siper bu kubbe-i firûze-fâmnda
Zerrât cümle tîr-i kazâyâ nişânedir
Asl-ı murâd hükm-i ezel bulmadır vücûd

Zâhirdeki sevâb u hatâ hep bahânedir
 Bir fâilin meâsiridir cümle hâdîsât
 Ne iktizâ-yı çerh ü ne hükm-i zemânedir
 Subhânemen tahayyere fî sun'îhi'l-ukûl
 Subhâne men bikudretihi ya'cüzü'l-fuhûl

(Mîr Ziyâ/Terci Bend)

Sâki getür ol bâdeyi kim mâye-i cândır
 Ârâm-deh-i akl-ı melâmet zedegândır
 Ol mey ki olur saykal-ı dil ehl-i kemâle
 Nâ-puhteleriñ aklına bâdi-i ziyândır
 Bir câm ile yap hâtırî zîrâ dil-i vîrân
 Mehcûr-ı harâbât olalı hayli zamândır
 Sâki içelim aşkına rindân-ı Hudâ'nıñ
 Rindân-ı Hudâ vâkıf-ı esrâr-ı nihândır
 Sâki içelim rağmına sûfi-i harîsiñ
 Kim maksadı kevser emeli hûr-ı cinândır
 Aşk olsun o pîr-i mey-i perverde-i aşka
 Kim bâdesi sad sâle vü sâkisi civândır
 Pîr-i meye sor meselede vâr ise şüpheñ
 Vâizlerün efsâneleri hep hezeyândır
 Ben anladığım çarh ise bu çarh-ı çep-endâz
 Yahşi görünür sûreti ammâ ki yamândır
 Benzer felek ol çenber-i fânûs-ı hayâle
 Kim nakş-ı temâsili seri ül-cereyândır
 Sâki bize mey sun ki dil tecribet-âmûz
 Endişe-i encâm ile vakf-ı halecândır
 İç bâde güzel sev vâr ise akl u şuuruñ
 Dünyâ vâr imiş yâ ki yoğ olmuş ne umûruñ

(Mîr Ziyâ/Terkib Bend)

Aşkdur ser-levhâ-yı mecmu'a-i sırr-ı Hudâ
 Mekteb-i irfânda aşk ile iderler ibtidâ

(İsmâil Hakkı Bursevî/Gazel)

Ey bu gönlüm şehrini biñ lûtf ile âbâd isen
 On sekiz biñ âlemi bir emr ile îcâd iden

(Aziz Mahmûd Hüdâyî/Gazel)

Müşk-i çîn yazdım yañıldım neyleyim kıldım hatâ
 Ey gazâl-i nazenîn yazmaz yañılmaz bir Hudâ

(Yahya Nazîm/Gazel)

Şûh-ı bed-hûyî kazâ zann itme nâz eyler baña
 Bîm-i candan çeşm-i cellâdı niyâz eyler baña
 (Şeyh Gâlib/Gazel)

Çünkü bülbüsün gönül bir gülsitân lâzım saña
 Çünkü dil koymuşlar âdîñ dâstân lâzım saña
 (Nedim/Gazel)

Nevâ yok bezm-i gayretde figân u âhdan gayrı
 Kime demsâz olur dil nâle-i can-gâhdan gayrı
 Ne hemdem vâre ne sâki bir dil-i gümrâhdan gayrı
 Gel ümid virmez bûy-ı ye's câhdan gayrı
 Sefer itsem refik olmaz gubâr-ı râhdan gayrı
 Sorar bak hâtırım hüzn ü gam-ı cân-gâhdan gayrı
 Karâr itsem yerim yok bezm-i şîve-nigâhdan gayrı
 Teselli-bahş ider yok tâli'-i bed-hâhdan gayrı
 Garîbim bî-kesim yokdur enîsim âhdan gayrı
 Penâhım dest-gîrim kalmadı Allâh'dan gayrı
 (Râmiz Paşa/Terci Bend)

Ey dil ey dil yine bu rütbede pür-gamsın sen
 Gerçi vîrâne iseñ genc-i mutalsamsın sen
 Secde-fermâ-yı melek zât-ı mükerremsin sen
 Bildiğin gibi değil cümleden akvâmsın sen
 Rûhsun nefha-i cibril ile tev'emsin sen
 Sırr-ı Hak'sın mesel-i îsi-i Meryemsin sen
 Hoşça bak zâtına kim zübde-i âlemsin sen
 Merdüm-i dîde-i ekvân olan âdemsin sen
 (Şeyh Gâlib/Terci Bend)

Kad enâre'l-aşk-ı li'l-uşşâkı minhâci'l-Hudâ
 Sâlik-i râh-ı hakîkat aşka eyler iktidâ
 (Fuzûlî/Gazel)

Zihî zâtuñ nihânî ol nihândan mâsivâ peydâ
 Bihâr-ı sun'uña emvâc peydâ ka'r nâ-peydâ
 (Fuzûlî/Gazel)

Ruhıñda bâdeden yârîñ ki âb u tâb olur peydâ
 Derûnumda benim bir ma'den-i sîm-âb olur peydâ
 (Nâbî/Gazel)

Nûş-ı mey-i gülgûnı leb-i câma tuyurma
 Bûs-ı leb-i yâr it fem-i gül-fâma tuyurma
 (Kânî/Gazel)

Haddeden geçmiş nezâket yâl ü bâl olmuş saña
 Mey süzölmüş şîşeden ruhsâr-ı âl olmuş saña
 (Nedim/Gazel)

Benüm tek hiç kim zâr u perîşân olmasın yâ Rab
 Esîr-i derd-i aşk u dâğ-ı hicrân olmasın yâ Rab
 (Fuzûlî/Gazel)

Virince la'l-i leb-i yâre âb u tâb şarâb
 Bu hânümân-ı dili eyledi harâb şarâb
 (Haşmet/Gazel)

Bitan ol kâkül-i âşık-firibe mübtelâdır hep
 Gazâlân-ı harem-i pâ-beste-i dâm-ı belâdır hep
 (Ârif/Gazel)

Ol ki her sâ'at gülerdi çeşm-i giryânım görüp
 Ağlar oldu hâlîme bî-rahm cânânım görüp
 (Fuzûlî)

Kocmak istersen o şûhî meclîs-i rindâna at
 Sa'id-i isyânı soñra gerden-i gufrâna at
 (Haşmet/Gazel)

Vaslıñ bana hayât virür firkatıñ memât
 Subhâne hâlikı halaka'l- mevti ve'l-hayât
 (Fuzûlî/Gazel)

Var dâmen-i yusuf gibi bir pâk etek tut
 Ammâ ki sakın çıkmasın elden anı pek tut
 (Sünbül-zâde Vehbî/Gazel)

Pür-şevk ü tarâb bezm-i dilârâ-yı kanâ'at
 Yok derd-i ser bâde-i hamrâ-yı kanâ'at
 (Fıtnat Hanım/Gazel)

İbrâm olamaz visâle bâ'is
 Tasdi'îñ olur melâle bâ'is
 (Râgıb Paşa/Gazel)

Merhabâ ey câm-ı mînâ-yı mey-i yâkut-reng
 Devri gelsin senden öğrensın sipihr-i bî-direng
 Merhabâ ey yadigâr-ı meclîs-i devrân-ı Cem
 Âb-ı rûy-ı devlet-i Cemşîd ü âyin-i Peşeng
 Merhabâ ey şâhid-i işret-serây-ı meygede
 Duhter-i pîr-i mugân hemşîre-i sâki-i şeng

Sensin ol rûh-ı revân-ı mürde-i endûh-ı gam
 Sana nisbet çeşme-i âb-ı Hızır ayn-ı şereng
 Sensin ol sermâye-i bâzâr-ı şevk-i ehl-i dil
 Düşdi feyzinle kesadâ cevher-i nâmûs u neng
 Sensin ol pîrâne-i hikmet ki feyz-i kâmilin
 Kıldı mir'at-zamîr-i ehl-i dilden def'-i jeng
 Cur'a ki virmezdi cân her âşık-ı efsürde-dil
 Olmasan tâb-efgen-i her hâtır-ı bitâb u teng

Mey değil rûh-ı revân-ı mürde-i gamsın hele
 Âlemin cânı değilsin cân-ı âlemsin hele
 (Nef'î/Terkib Bend)

Can virür âdeme endîşe-i sahbâ-yı 'adem
 Cevher-i can mı 'aceb cevher-i mînâ-yı 'adem
 (Âkif Paşa/Kaside)

Şem midir bu yâ sevâd-ı âh-ı pinhânım mıdır
 Şem-i meclîs şûle-i dâğ-ı nümâyânım mıdır
 (Âkif Paşa/Gazel)

Hevâ-yı işrete lûtf-ı dimağdır bâ'is
 Değil dimağ o safâya ferâgatdır bâ'is
 (Enderunlu Fâzıl/Gazel)

Encümle küşâyış bulur ezhâr-ı havâdis
 Mînâ-yı felek şîşe-i gülzâr-ı havâdis
 (Haşmet)

Figân-ı nâye enîn-i rebâb olur bâ'is
 Bu âh u zâr-ı hevâya şerâb olur bâ'is
 (Sâmi/Gazel)

Kılmıştı tecellî ezeli nûr-ı muhabbet
 Her zerresi olmuş idi bir tûr-ı muhabbet
 (Pertev Paşa/Gazel)

Gönül sermest-i hayret çeşm-i terdür câm-ı lebrîzi
 Ne yapsam neyle demsâz eylesem âh-ı seher-hîzi
 Aceb mi özlesem yansam sabâh-ı mahşer-engîzi
 Uzandı leyle-i hasret meded yâ Şems-i Tebrîzî
 Dü-mir'at-i mukâbildür nazarda yek-dil ü yek-reng
 Dü çeşmün cevher-bînişinde yordur fark u nemîzi
 İden çün mihr ü meh-i rûşen bu ser-a'zamı Pertev
 Kemâl-i aşk-ı Mevlânâ cemâl-i Şems-i Tebrîzî
 (Pertev Paşa/Murabba)

Mâhcak istesem ol mehden eger ammâ dir
 Göricek eşkimi bu çip çipiden bevâ dir
 (Pertev Paşa/Gazel)

Ölmek âsân âşika bir dem firâk-ı yâr güç
 Böyle müşkil derd esîri hastaya timâr güç
 (Nef'î/Gazel)

Hayret-ender-hayreti gel bende gör ey dil-şiken
 Fark olunmam sûret-i mir'at-i pâre pâreden
 (Pertev Paşa/Gazel)

Gitse ger kân-ı Bedahşâna sürâg-ı elmâs
 Sulanır la'l-i mezât ile dimâğ-ı elmâs
 (Mâhir Beğ/Gazel)

Dime ibrâm ile ol serv-i dil-ârâm olmaz
 Âşika mâ'il olur böyle dil-ârâm olmaz
 (Sadrazam Ali Paşa/Gazel)

Ey mürüvvet-pîşe-i devlet-penâh
 Vey vefâ-endîşe vü lûtf-iktinâh
 (Sadrazam Ali Paşa/Gazel)

Al câm ile ol mehpâre kaçan kim salınır
 Tutuşur halk-ı cihân şehre bir âteş salınır
 (Sadrazam Ali Paşa/Gazel)

Kimyâ buldum görünce hâk-pây-ı dilberi
 İşim altın eyledim sevdim civân-ı zergeri
 (Hüsrev/Gazel)

Oldukda zülfi içre o mehrû nihân bu şeb
 Pür-nûr itdi kevni o mâh-ı cihân bu şeb
 (Fuad Paşa/Gazel)

Pür-safâ dâ'im dili bir şûha hem-demdür kadeh
 Tâ ezelden meclis-i rindâna muharremdür kadeh
 (Nef'î/Gazel)

Olsa ne denli müşkil olur her kitâb şerh
 Olmaz derûn-ı dilde olan ızdırâb şerh
 (Yahya Nazîm/Gazel)

Reng-i rûyinden dem urmuş sâgar-ı sahbâya bah
 Âfitab ile kılır da'va tutulmuş aya bah
 (Fuzûlî/Gazel)

Râzıyım her ne iderse baña serv-i senemim
 Tig-ı cevri ile sad-pâre kılursa bedenim
 (Şem'î/Gazel)

Matla'-ı şem'-i cemâlullahdır envâr-ı şeyh
Zîr ü bâlâ münteşir âleme esrâr-ı şeyh
(Şeyh Rızâ/Gazel)

Zann itme ki âteş ola pîrâye-i dûzeh
Derd-i serimizdir yine sermâye-i dûzeh
(Şeyh Gâlib/Gazel)

Ümidim zevrakın çekdim kenâre her çi bâdâbâd
Temellük eylemem şu rûzgâre her çi bâdâbâd
(Sünbül-zâde Vehbî/Gazel)

Murg-ı dil ankâdur olmaz değme bir rişte ile bend
İster ol zülf-i mu'anber gibi müşkîn kemend
(Rûhî-i Bağdâdî/Gazel)

Firdevs-i hakâyık gülidür rûy-ı Muhammed
Gülzâr-ı İrem sünbülidür mûy-ı Muhammed
(Şeyh Rızâ/Gazel)

Humârı yok bozulmaz meclîsi meyhâne-i aşkıñ
Eylemez haşre dek mestânesi peymâne-i aşkıñ
(Sâmi/Gazel)

Miyânın aldım âgûş-ı hayâle inceden ince
Yine ser-rişte buldum kıyl ü kâle inceden ince
(Sâmi/Gazel)

Dil-sitânım rihlet itdi sabr u sâ mânım gibi
İtmedi bir lahza ârâm âh u efgânım gibi
(Sâmi/Gazel)

Ey zâ'ir-i sâhib-nefes
Hubb-ı sivâdan meyli kes
Dünyâda kalmaz hiç kes
Allâh bes bâkî heves
(Sâmi/Kıt'a)

Sepîde-dem ki olup dîde-i hâbdan bîdâr
Hurûşa başladı nâgâh serde derd-i humâr
(Nedim/Kaside)

Ey bedreka-i râh-ı hurremgâh-ı Muhammed
Gümrâhıña gösterir niredür râh-ı Muhammed
(Şeyh Rızâ/Gazel)

Bâde-i la'liñ hayâli âb-ı kevserden lezîz
Fikr-i ruhsârîñ habîbâ şehd ü şekkerden lezîz
(Şeyh Rızâ/Gazel)

Âkıl ider mi dilber-i ra'nâyı ittihâd
Ta itmeyince kûşe-i tenhâyı ittihâd
(HaşmetGazel)

Câm-ı Cem sunsa eger yâr gelür cânâ lezîz
Cân diriğ eylemezin çün gele cânâna lezîz
(Sezâyî/Gazel)

Bende mecnûndan füzûn âşıklık istidâdı var
Âşık-ı sâdık benim mecnûnun ancak âdı var
(Fuzûlî/Gazel)

Leşker-i gam âh kim dil kişverin yağma ider
Ancak anıñ def'ini cân-ı mey-i hamrâ ider
(Muhibbî/Gazel)

Dil virme gam-ı aşka ki aşk âfet-i cândır
Aşk âfet-i cân olduğı meşhûr-ı cihândır
(Fuzûlî)

Ağardı rîş-i siyâhım civân arar gezer iken
Açıldı tañ yiri ben şem'adan arar gezer iken
(Senih Efendi/Gazel)

Mevc-i murâd bâde-i cân-perverimdedir
Harf-i neşât rîz-i leb-i sâgarımdadır
(Nâbî/Gazel)

Beni zikr itmez il efsâne-i mecnûna mâ'ildür
Ne benzer ol bana derdi anuñ dumâna kâbildür
(Fuzûlî/Gazel)

Fark-ı mâhiyet dil-i çeşm-i temâşâdandır
Pertev-i nîk ü bed âyîne-i sîmâdandır
(Sâmi/Gazel)

Gül-'izârüm sana Sakız alı dîbâ yaraşur
İki yüzden hele al itmeğe ra'nâ yaraşur
(Pertev Paşa/Gazel)

Harâbâtı görenler her biri bir hâletin söyler
Safâsın nakl iderken rindân zâhid sıkletin söyler
(Râğıb Paşa/Gazel)

Ayândur mihr-i rûy-i yâr ammâ halk şaşmışdır
Kemâl-i pertevinden dîde-i dünyâ kamaşmışdur
(İzzet Molla/Gazel)

Öyle sermestem ki idrâk etmezem dünyâ nedür
Men kimem sâkî olan kimdür mey-i sahbâ nedür
(Fuzûlî/Gazel)

Çekdiğim derdi ne hem-hâne ne hem-râh bilir
 Ãşıkım hâl-i dil-i zârımı Allâh bilir

(Nef'î/Gazel)

Baňa bâd-ı sabâ ol serv-i gül-rûhdan haber virmez
 Açılmaz gonce-i bahtım ümidim nahli ber virmez

(Fuzûlî/Gazel)

Kimse cem'iyet-i esbâbı serâser bulamaz
 Câm-ı billûr ise mey-i ahmer bulamaz

(Şeyh Gâlib/Gazel)

Gelirseñ gelme bezme zâhidâ bir âfet-i cânsız
 Bilürsiñ girmek olmaz bâğ-ı hulde çünkü î mânâsız

(Şeyh Gâlib/Gazel)

Râz-ı aşkıñ saklarım elden seniñ ey serv-i nâz
 Gitse başım şem' tek mümkün değil ifşâ-yı râz

(Fuzûlî/Gazel)

Mesken ey bülbül saña şâh-ı güldür ki kafes
 Nice âşıkım ki âhuñdan tutuşmaz hâr u has

(Fuzûlî/Gazel)

Pür-hevâdır ney gibi aşkıñla tab'-ı pür-heves
 Derd-i dilden âh kim âlemde yokdur bir nefes

(Bâkî/Gazel)

Dilâ hicr ile olma vuslat-ı dildârdan me'yûs
 Olur dâr-ı muhabbet tîşe-i mihnet ile me'nûs

(Şeyh Rızâ/Gazel)

İdüp pîçide zülfiñ hâl-i 'anber-fâma uydurmuş
 Sevâd-ı mülk-i hüsnîñ mâhir ü yemmi şâma uydurmuş

(Râgıb Paşa/Gazel)

Ümîd-i vuslat-ı güli bülbüli gavgâya uğratmış
 Gül-i hâr-ı elem bîhûde vâveylâya uğratmış

(Şeyh Rızâ/Gazel)

Gül âteş gülbün âteş gülşen âteş cûybâr âteş
 Semender- tıynetân-ı aşka besdür lâlezâr âteş

(Şeyh Gâlib/Gazel)

Bu tabi'at zulmetinden bulmak istersen halâs
 Gel riyâzetle erit bu cism ü cânı çün rasâs

(Niyâzi Mısrî/Gazel)

Sahbâ-yı lebüñ çeşm-i füsûnkâre mi mahsûs
 Feyz-i dem-i İsa iken bîmâre mi mahsûs

(Şeyh Gâlib/Gazel)

İcrâ-yı fûnûn çeşm-i siyeh-fâmına mahsûs
İ'câz-ı mesîhâ leb-i gül-fâmına mahsûs
(Fıtnat Hanım/Gazel)

Nağme-sâz ol yine ey bülbül-i gülzâr-ı hulûs
Negamâtîñla açılsın gül-i bî-hâr-ı hulûs
(Şeyh Rızâ/Gazel)

Geh bâde içir zâhide sâkî geh arak bas
Mestim duramam dirse âsâsıyla dayak bas
(Sâbit/Gazel)

Sen seni bilmekdir ancak pîre ülfetden garaz
Noktayı fehm eylemekdir ilm-i irfândan garaz
(Niyâzi Mısrî/Gazel)

Gelmeden dünyâyâ sûfi kesb-i irfândır garaz
Yohsa sanma ekl ü şürb ü cem' -i nisvândan garaz
(Gülâbî/Gazel)

Hakkı bilmekdür azîzüm halk-ı eşyâdan garaz
Anı görmekdür gözüm seyr ü temâşâdan garaz
(Müştak/Gazel)

Kılmagıl muhkem gönül dünyâyâ 'akd-i irtibât
Sen bir âvâre misâfırsın bu bir vîrân ribât
(Fuzûlî/Gazel)

Âyet-i nûr-ı rûh-ı yâri nihân eyledi hat
Küfrini âkıbetü'l-emr ayân eyledi hat
(İzzet Molla/Gazel)

Bâğ-ı hüsninde ne şebbûy u ne reyhândır hat
Hatt-ı reyhânı ile şerh-i gülistândır hat
(Sünbül-zâde Vehbî/Gazel)

Tesliyet-bahş-ı dil-i pür-elem Allâh kerîm
Lûtfâ tebdil olacak bu sitem Allâh kerîm
(Enderunlu Fâzıl/Kaside)

Nola gelse dil-i mecrûha derd-i dil-rübâdan haz
İder haste ne deñli nâ-ümid olsa devâdan haz
(Bâkî/Gazel)

Rukye-hânlıkla ider derde müdâvâ vâ'iz
Kız okur oğlan okur tekyede tenhâ vâ'iz
(Sâbit/Gazel)

Bunda mâdâm âşıkân eyler semâ'
Mâh u mihr ü âsmân eyler semâ'
(Şeyh Gâlib/Gazel)

Yine sensin visâl-i yâre mâni'
Ki benlikdir beğim dîdâre mâni'
(Sezâyî/Gazel)

Bûs-ı leb-i dildâre bulundı yine mâni'
Bî-gâile nûş-ı meye yâr olmadı tâli'
(Haşmet/Gazel)

Murg-ı âh-ı ehl-i derdim lânedden kıldım ferâğ
Gör o hindûyum ki âteş-hânedden kıldım ferâğ
(Es'ad / Şeyh Gâlib)

Gösterip genc-i cemâlinde o meh-rû iki tîğ
Sell-i seyf eyledi birden o dü ebrû iki tîğ
(Yahya Nazîm/Gazel)

Dök sirişk-i nakdini gel râh-ı Hakka eyle sarf
Sarf olan bu yolda hergîz olmadı zîrâ telef
(Sezâyî/Gazel)

Mürre-i haylin diriz ol gamze-i fettân saf saf
Gûyiyâ cenge turur nîze-i güzârân saf saf
(Bâkî/Gazel)

Mihnet-i aşk ey dil âsândur diyü çok urma lâf
Aşk bir yüküdür ki ham bulmuş anîñ altında kâf
(Fuzûlî/Gazel)

Taht-gâh itdi vücûdum şehrini sultân-ı aşk
Dil serâyında kuruldu bir aceb dîvân-ı aşk
(Gaffûrî/Gazel)

Ekdâr-ı dehri çekmez imiş mübtelâ-yı aşk
Bîgâne-i gam olmadadır âşinâ-yı aşk
(Fîtnat Hanım/Gazel)

Yâr ile bir iki uç sularunda atdık
Dördü geçmiş idi sa'at beşe vardı yattık
(İzzet Molla/Gazel)

Hûbân-ı zamândan çekilir mi sitem-i aşk
A'dâmızı Hak eyleye mütehhim-i aşk
(İzzet Molla/Gazel)

Yâre derdim diyemem bezm-i şerâb olmayıcak
Cürmüm ikrâr idemem mest-i harâb olmayıcak
(Nef'î/Gazel)

Sâlikiñ mürşîdine hıdmeti şâhâne gerek
İşigine koya başın diye şâhâne gerek
(Niyâzi Mısrî/Gazel)

- Derd-i Hakka tâlib ol dermâna irem dirseñ
Mihnetlere râgıb ol âsâne irem dirseñ
(Niyâzi Mısrî/Gazel)
- Dehenin derdime dermân didiler cânânın
Bildiler derdimi yokdur didiler dermânın
(Fuzûlî/Gazel)
- Âşiyânı aşk olanda âh u zâr eksik değıl
Keşfî-i dehre demâdem rûzgâr eksik değıl
(Niyâzi Mısrî/Gazel)
- Hem kadeh hem bâde hem bir şûh sâkıdır gönül
Ehl-i aşkın hâsılı sâhib-mezâkıdır gönül
(Nef'î/Gazel)
- Zâr u hor u mübtelâ bir nây bir ben bir gönül
Şûr u şer rüsvâ belâ bir nây bir ben bir gönül
(Mîr Sa'îd/Gazel)
- Kılıcı kanlı eli kanlı dili kanlı güzel
Çeşm-i cellâdı yaman cân alıcı kanlı güzel
(Neş'et/Gazel)
- Ol benim kim vâkıf-ı esrâr-ı ilm-i âdemim
Kâşif-i genc-i hakîkât hem hayât-ı âlemim
(Niyâzi Mısrî/Gazel)
- Yâr hâl-i dilim zâr bilüpdür bilirem
Dil-i zârımda ne kim var bilüpdür bilirem
(Fuzûlî/Gazel)
- Penbe-i dağ-ı cünûn içre nihândır bedenim
Diri oldukça libâsım budur ölsef kefenim
(Fuzûlî/Gazel)
- Değılseñ çokdan ey gerdûn cihânı seyre yoldaşım
N'ola ham olsa kaddim senden artıkdır benim yaşım
(Fuzûlî/Gazel)
- Metâ'ı visâliñe nakd-i dil-i şeydâyı ben virdim
Bu deñli şöhret-i hüsni saña hercâyı ben virdim
(Râgıb Paşa/Gazel)
- Serây-ı devletiñ dârü'l-imândır yâ Resulallâh
Mutâf-ı bûsegâh-ı ins ü cânıdır yâ Resulallâh
(Müştak/Gazel)
- Hîç kim yâ Rab benim tek kalbi vîrân olmasın
Hânümânı aşk odıyla böyle sûzân olmasın
(Fuzûlî/Gazel)

Âşka ta'n itmek olmaz mübtelâdur neylesün
 Âdeme mihr ü muhabbet bir belâdur neylesün
 (Nef'î/Gazel)

Telh itdi 'ayşımı lebiñi nûş-hand iden
 İtmiş seni tabîb beni derd-mend iden
 (Âzerî/Gazel)

Ey nâme sen ol mâh-likâdan mı gelirsin
 Ey hüdhüd-i ümid sabâdan mı gelirsin
 (Nâbî/Gazel)

Hat değil rîze-i bûy-ı hoş-sünbüldür bû
 Leb değil mevce-i reng-i taleb-i müldür bû
 (Şeyh Gâlib/Gazel)

Ramazan oldu çeküp şâhid-i mey perdeye rû
 Mey için çeng tutup ta'ziye açdı gîsû
 (Fuzûlî/Gazel)

Gör sirişkim şeb-i hicrân dime kim kandır bû
 Zerre zerre şerer-i âteş-i pinhândır bu
 (Fuzûlî/Gazel)

Küfr-i zülfiñ salalı rahneler imânımıza
 Kâfir ağlar bizim ahvâl-i perişânımıza
 (Fuzûlî/Gazel)

Olmadıkça tâ nüvişte nüsha -i takdîrde
 Matlab u maksad bulunmaz fihris-i tedbirde
 (Râgıb Paşa/Gazel)

Girye-nâk olmuş o çeşm-i mesti gördüm hâbda
 Nergis-i neşküfteye benzer be-'ayne âbda
 (Nevres/Gazel)

Vücûd-ı mahz-ı cûdiñ nûr-ı Hakdır ya Resulallâh
 Şuhûdiñ hazret-i Rabbi'l-felakdır ya Resulallâh
 (Şeyh Rızâ/Gazel)

Ey risâlet nazmınıñ yektâ-yı dürr şehdânesi
 Şem'-i cem'-i enbiyâ nûr-ı Ahmed sûzânesi
 Pertev-i ilm-i münîriñ akl-ı küll pervânesi
 Hazret-i Hakkıñ habîbi sevgili bir dânesi
 Olduğıyçün oldu âlem hüsniniñ dîvânesi
 (Şeyh Necîb/Sezâyî'nin gazelini tahmis)

Ey vücûd-ı kâmilîñ esrâr-ı hikmet masdarı
 Masdar-ı zâtıñ olan eşyâ sıfatıñ mazharı
 (Fuzûlî/Gazel)

Cemâlullâha oldu vech-i pâk-i Mustafâ mir'ât
Nümâyândur yüzinde pertev-i nûr-ı tecelliyât
(Sâmi/Gazel)

Kadrim ola berter şeref-i nadd-ı Aliden
Nusret bulayım dembedem imdâd-ı Aliden
Meydân-ı muhabbetdeki feryâd-ı Aliden
Şehzâde-i'âlî iki şimşâd-ı Aliden
Yâ Rab beni dûr eyleme evlâd-ı Aliden
(Ârif/Muhammes)

Ey çeşm uyan imâm Hüseyin için
Ey cism-i cân ağla imâm Hüseyin için
Ey dil hemân ağla imâm Hüseyin için
Ey dîde kân ağla imâm Hüseyin için
Ey seyl-i hûn çağla imâm Hüseyin için
(Neş'et/Muhammes)

Sadbâr Bârekallâh sadbâr Lev Haşallâh
Sermâye-i sa'âdet sandûk-ı dahme-gâhı
(Neş'et/Gazel)

Sabâ zi-menzil-i cânân güzer dirîg-i medâr
Vez ü be-âşık-ı miskîn haber dirîg-i medâr
(Hâce Hâfız/Gazel)

Beni cânandan usandırdı cefâdan yâr usanmaz mı
Felekler yandı âhımdan murâdım şem'i yanmaz mı
(Fuzûlî/Gazel)

Cây idinsem itmek istib'ad deyr-i mihneti
Âşıkım bir kâfir hüsne Muhammed ümmeti
(Fasîh/Gazel)

Her gören 'ayb itdi âb-ı dîde-i giryânımı
Eyledim tahkîk görmüş kimse yok cânânımı
(Fuzûlî/Gazel)

Merhem koyup onarma sînemde kanlı dağı
Söndürme öz elinle yandurduğın çerağı
(Fuzûlî/Gazel)

Yakma cânım nâle-i bî-ihliyârımdan sakın
Dökme kânım âb-ı çeşm-i eşkbârımdan sakın
(Fuzûlî/Gazel)

Cûşîş-i eşke dil-i pür-hûn bir mecrâ iki
Hayfeküm fülk-i güheri meşhûn bir deryâ iki
(Sâmi/Gazel)

Sanma ey hâce ki senden zer ü sîm isterler
 Yevm-i lâ-yenfâ'da kalb-i selîm isterler
 (Rûhî-i Bağdâdî/Gazel)

Bende hemân bih ki zi-taksîr hiş
 'Özr-i be-dergâh Hudâyî âverd
 Ver ne-sezâ-vâr-ı Hudâvendîş
 Kes ne-tüvâned ki be-cây-âverd
 (Şeyh Sa'id/Kıt'a)

Yakın gel kaçma ey şüh-ı cihân hüsniñ ayân olsun
 Baña her bir nigâhıñ mâye-i ârâm-ı olsun
 (Nedim)

Fâriğ olmam eyleseñ yüz biñ cefa sevdim seni
 Böyle yazmış alnıma kilik-i kazâ sevdim seni
 (Şeyh Gâlib/Gazel)

Ey cefâ-cû cevre mâ'il dil-rübâ küstüm saña
 Ey felek-meşreb hezârân âşinâ küstüm saña
 (Neş'et/Gazel)

KAYNAKÇA

- KÜTÜKOĞLU, 1998: Mübahat S. Kütükoğlu, **Osmanlı Belgelerinin Dili (Diplomatik)**, 2. bas. , Kubbealtı Neşriyatı, İstanbul.
- REYCHMAN-ZAZACZKOWSKI, 1993: Jan Reycman-Ananiasz Zazacskowski, **Osmanlı Türk Diplomatikası El Kitabı**, TC. Başbakanlık Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü, Osmanlı Arşivi Daire Başkanlığı, yayın nu. 10, İstanbul.
- AKTAN, 1995: Ali Aktan, **Osmanlı Paleografisi ve Siyasi Yazışmalar**, Osmanlılar İlim ve İrfan Vakfı yay. , İstanbul.
- YÖNTEM, 1996: **Eski Türk Edebiyatı Üzerine Makaleler** (Haz. Ahmed Sevgi-Mustafa Özcan), Sözler yay. , İstanbul.
- PAKALIN, 1993: **M. Zeki Pakalın, Osmanlı Tarih Deyimleri ve Terimleri Sözlüğü**, MEB Yayınları, İstanbul.
- İLAYDIN-ERZİ, 1957: Hikmet İlaydın-Adnan Erzi, **XVI. Asra Aid Bir Münşeât Mecmuası**, Belleten sayı: XXI/82, TTK Yayınları, Ankara, s. 221-253.